

МЕТОДОЛОГІЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

УДК 342:328.16(477)

DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i6.2024>

А. Крусян,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права
Київського інституту інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

КОНСТИТУЦІЙНІ КОНФЛІКТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Конституційний розвиток України на шляху до утвердження конституціоналізму характеризується конфліктністю. Як слушно відзначається в юридичній літературі, «конституційний розвиток більшості держав світу має циклічний характер. Україна у своїй конституційній історії також зазнала кількох циклів розвитку, які, як правило, супроводжувалися <...> черговою конституційною або політичною кризою» [1, с. 58]. Сучасний етап становлення системи конституціоналізму теж ознаменувався наявністю конфліктних ситуацій. Достатньо звернути увагу на події кінця жовтня – початку листопада 2020 р., пов'язані з прийняттям Конституційним Судом України рішення від 27 жовтня 2020 р. [2], яке викликало певний резонанс у суспільстві, спричинило конфронтацію в публічно-владних взаємовідносинах [3]. Ця ситуація у засобах масової інформації отримала назву конституційної кризи [4–7], яку необхідно було вирішувати.

Звідси випливає, що дослідження, пов'язані з проблематикою конфронтаційності відносин у системі сучасного українського конституціоналізму, є актуальними та витребуваними часом.

Теоретичним підґрунтям соціальної конфліктології є праці Р. Арона, К. Боулдінга, М. Вебера, Т. Гоббса, Р. Дарендорфа, К. Клаузевеца, Р. Коллінза, Н. Макіавеллі, К. Маркса, Ч. Мілса, К. Райта, А. Рапопорта, А. Тоффлера та інших науковців.

Соціально-правовий аналіз конфліктів та конфліктних ситуацій у державно-політичній сфері міститься у наукових працях таких учених, як О. Бандурка, О. Батанов, В. Друзь, М. Задорожна, В. Казміренко, В. Тацій, Ю. Тодика, М. Цюрупа, Ю. Шемшученко. Проблемам конституційних конфліктів присвячені роботи А. Єзерова. Теоретичні засади державно-правової конфліктології з акцентуванням уваги на конфліктологічному підході в конституційно-правовому регулюванні викладені у наукових дослідженнях Ю. Барабаша [8]. Водночас бракує наукових розвідок щодо конституційних конфліктів у контексті теорії та практики сучасного українського конституціоналізму, що зумовило мету статті.

Науково-практична парадигма конституційного конфлікту у контексті теорії та практики сучасного конституціоналізму включає загально-

теоретичні основи конституційного конфлікту (причини (фактори) виникнення, поняття, природа, особливості, функції, структура, наслідки конституційних конфліктів тощо); концепцію управління конституційними конфліктами (попередження (профілактика), аналіз та вирішення конституційних конфліктів). Безумовно, в межах однієї статті неможливо визначити та розкрити у повному обсязі зміст цієї парадигми, тому доцільно охарактеризувати основні її положення та означити питання для подальших наукових пошуків.

Наявність конституційних конфліктів у системі сучасного конституціоналізму обумовлена такими факторами. По-перше, система конституціоналізму¹, як і будь-яка соціально-політична система, яка є динамічною та розвивається, характеризується можливістю об'єктивізації конфліктів між її суб'єктами (зокрема, відповідно до «конфліктної моделі суспільства» Р. Дарендорфа), адже конфлікт має функціонально-динамічний характер та є проявом протиріччя і колізій у конституційній матерії, тому в науковій літературі під конфліктом розуміється «специфічний спосіб взаємодії двох і більше систем або компонентів однієї системи в ході їх спільного функціонування, який породжується ресурсно-комунікаційними протиріччями між ними». Обґрунтованим є висновок, що «конфлікт є такою ж характеристикою системи, як і цілісність, взаємозалежність елементів, структурність, ієрархічність. Його динаміка значною мірою залежить від стратегії поведінки його учасників (співробітництво, суперництво, ком-

¹ Сучасний конституціоналізм – це публічно-правова система конституційної організації сучасного суспільства на основі права, демократії та утвердження конституційно-правової свободи людини, змістом якої є конституція та конституційне законодавство, конституційні правовідносини, конституційна правосвідомість, конституційний правопорядок, функціонування якої спрямоване на обмеження (самообмеження) публічної влади на користь громадянського суспільства, прав і свобод людини (А. Крусян).

промис, поступливість, уникання)» [9, с. 335].

По-друге, важливим змістовним елементом системи конституціоналізму є конституційні правовідносини, а наявність конфронтації в їх системі можна вважати майже нормою. Так, на думку А. Єзерова, «виникнення у сфері конституційно-правового регулювання протиріччя, прогалин є неминучим з огляду на природний розвиток суспільних відносин»; «конфліктність у конституційному праві – прояв соціальної активності суб'єктів конституційних правовідносин» [10, с. 5, 26]. Особливо ризик конфліктів зростає тоді, коли ці відносини розвиваються у процесі конституційно-правових перетворень у державі та суспільстві. При цьому в теорії соціального конфлікту виокремлюються не тільки деструктивні, але й конструктивні функції конфліктів, що є слухним для конституційних конфліктів.

По-третє, крім конституційних правовідносин, важливим елементом системи конституціоналізму є конституційна правосвідомість, яка є вагомим чинником щодо формування в Україні демократичної державності без корупції, з новою публічно-управлінською та юридичною елітою з новим світоглядом на основі нових підходів до праворозуміння тощо. Втім, формування конституційної правосвідомості супроводжується протистоянням, яке викликано двома факторами, а саме наявністю залишків старого світогляду та ідеології, наявністю різних підходів до розуміння проектування та формування системи конституційної організації сучасного суспільства та держави.

По-четверте, передумовою та умовою функціонування системи конституціоналізму є наявність громадянського суспільства, яке в сучасній Україні активно розвивається та змінюється, що також викликає конфліктні ситуації як у самому громадянському суспільстві, так і в його взаємовідносинах із державними інституціями [1, с. 57–61].

По-п'яте, нормативною основою конституціоналізму є конституція та конституційне законодавство, які потребують модернізації та оновлення згідно з динамікою соціально-політичних змін, а також мають кореспондувати конституційно-правовим реаліям. Порушення такого балансу та нездійснення необхідної кореляції стають вагомими чинниками щодо появи конституційних конфліктів і навіть можуть спричинити конституційну кризу.

Звідси випливає, що теоретично обґрунтованим та праксеологічно необхідним є створення цілісної, науково-практичної парадигми конституційних конфліктів у контексті теорії та практики сучасного конституціоналізму. Тим більше, що ситуативний підхід до вирішення вже наявних конфліктних ситуацій буде малоефективним без системного дослідження підстав їх виникнення, природи (сутності), типології, профілактики появи, динаміки, механізмів припинення тощо.

За своєю сутністю конституційні конфлікти у контексті системи конституціоналізму є порушенням взаємозв'язків та загостренням суперечностей на інституціонально-нормативному рівні цієї системи², тобто між органами публічної влади; між публічно-владними інститутами та іншими суб'єктами конституційних правовідносин; між фактичною та юридичною конституцією. Профілактика та вирішення цих конфліктів потребують удосконалення функціонального рівня (механізму) сучасного конституціоналізму (зокрема, системи «стримувань та противаг», інституту конституційної відповідальності, кон-

ституційного контролю, конституційного законодавства).

За змістом конституційний конфлікт виражається у конфронтації суб'єктів конституційних правовідносин щодо конституційних цінностей, принципів та норм або інших об'єктів конституційних правовідносин, що може бути спричинено деформаціями конституційної правосвідомості або неефективністю конституційного законодавства (нормативної основи сучасного конституціоналізму), обумовлено проявом соціальної активності суб'єктів конституційних правовідносин.

Під час визначення сутності та змісту конституційних конфліктів, а також для характеристики динаміки їх розвитку та управління ними методологічної вагомості набуває класифікація (типологія) конституційних конфліктів, яка має бути різноманітною за підставами задля надання розгорнутої, системної характеристики досліджуваного явища. Отже, слушною є точка зору А. Єзерова, який обґрунтовує «універсальну класифікацію конституційних конфліктів» з виокремленням класифікаційних одиниць, а саме типу, рівня, класу, роду, предметної групи, виду [10, с. 85–87]. Зокрема, серед форм конституційного конфлікту називають «простий конституційний конфлікт та три особливі форми конституційного конфлікту – конституційний делікт, конституційний спір та конституційну кризу» [10, с. 100]. Виокремлення цих форм конституційних конфліктів є обґрунтованим та поширеним у юридичній літературі.

Не тільки теоретичне, але й праксеологічне значення, особливо в контексті сучасних політико-правових подій в Україні та світі, має характеристика конституційної кризи. Вітчизняні дослідники здебільшого конституційну кризу визначають як «таку, що відбувається в політико-правовій площині, тобто передусім у сфері діяльності вищих органів

² Системність конституціоналізму дає змогу виокремити такі його рівні: інституціонально-нормативний рівень, що є зовнішнім вираженням науково-практичної доктрини конституціоналізму та включає нормативну основу (Конституцію України і конституційне законодавство) і публічно-владні інститути (публічна влада, тобто державна й публічно-самоврядна); функціональний рівень, що є функціональним механізмом сучасного українського конституціоналізму (А. Крусян).

державної влади» [11, с. 59], має політичну природу; таку, за якої фактично припиняється дія Конституції. Зокрема, А. Єзеров погоджується з визначенням конституційної кризи як «ситуації, коли конституція загалом втрачає легітимність та вступає у суперечність із соціальною дійсністю» (поділяючи точку зору таких авторів, як А. Глухова, А. Медушевський) [10, с. 108].

Зарубіжні учені здебільшою також розглядають конституційну кризу як «кризу самої Конституції» [12, с. 2100], тобто коли «існує великий ризик або наявна неспроможність виконання Конституцією своїх основних функцій» [12, с. 2099]; «коли існує вагома загроза того, що Конституція не виконає свою основну задачу» [13, с. 147]. При цьому основна задача конституції визначається так: «утримувати розбіжності у межах звичайної політики, щоб вони не перетворювалися на анархію, насильство або громадянську війну» [13, с. 147–148]. Підкреслюється, що не варто плутати гострі конституційні спори з конституційними кризами, за яких «сама Конституція не працює або знаходиться на межі зриву» [13, с. 150]. Близькою, втім, нетотожною є точка зору, за якої конституційну кризу характеризують як руйнування конституційної системи (K. Whittington) [14], що супроводжується протистоянням між гілками влади (V. Nourse, T. Ginsburg) [14]. Слушною є думка про те, що конституційні кризи загрозливі особливо тим, що вони «спокушають гравців брати участь у неконституційних діях, щоби прокласти свій шлях» (T. Ginsburg) [14].

Виходячи із загальної теорії соціальних конфліктів та основних положень конституційної конфліктології, можемо дійти узагальнюючого висновку щодо обґрунтованості та сутнісної уніфікованості наведених визначень конституційної кризи як «кризи конституції», яка створює реальну

загрозу функціонуванню конституційної системи.

Отже, з урахуванням наведеного та у контексті теорії та практики сучасного конституціоналізму конституційну кризу слід розглядати як дестабілізацію політико-правової системи конституціоналізму, що створює реальну загрозу її функціонуванню через занепад та наявність конфронтації на всіх рівнях цієї системи, що змістовно виявляється у порушенні нормативної основи конституціоналізму, тобто дисбалансі між фактичною та юридичною конституцією (що можна назвати «кризою конституції»); наявності гострих протиріч у системі конституційних правовідносин; деформації конституційної правосвідомості; руйнуванні конституційного правопорядку.

Щодо управління конституційними конфліктами, то, як було зазначено, воно включає попередження (профілактику) конституційних конфліктів, аналіз конституційних конфліктів, вирішення конституційних конфліктів.

Аналіз конституційних конфліктів має відбуватись на основі положень загальної теорії соціального конфлікту, яка достатньо повно охарактеризована в сучасній літературі [15; 16; 17], тобто включає збирання інформації, оцінювання реалій конфронтаційних відносин та конфліктних факторів, прогнозування динаміки конфлікту та його наслідків. При цьому важливим є врахування особливих характеристик конституційних конфліктів (їх природи, суб'єктів, об'єктів, предмета тощо).

Конструктивне вирішення та врегулювання конституційних конфліктів у контексті сучасного конституціоналізму означають застосування виключно конституційних, тобто передбачених конституційно-правовими нормами, механізмів та способів. При цьому механізми та засоби вирішення конституційних конфліктів залежать від їх рівня, форми, класу, виду (наприклад, для подолання кон-

ституційної кризи зазвичай необхідним є прийняття нової Конституції чи внесення змін до чинного Основного Закону держави та суспільства). Крім того, для врегулювання конституційних конфліктів раціональним є залучення інститутів громадянського суспільства як третьої сторони (як за згодою протиборчих сторін, так і без їхньої згоди) для усунення протиріччя між опонентами. Крім того, велике значення має вирішення конфліктів на основі компромісу [118], консенсусу та переговорів, теорія яких всебічно розкривається в наукових дослідженнях [19]. Вважається, що ефективними засобами вирішення конституційних конфліктів є погоджувальні процедури. Так, як позитивний приклад можна навести діяльність Погоджувальної ради депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді України, яка створюється як «консультативно-дорадчий орган для попередньої підготовки й розгляду організаційних питань роботи Верховної Ради» (ст. 73 Регламенту Верховної Ради України) [20]. Втім, потребують подальших розробок інші види та порядок застосування погоджувальних процедур, адже їх потенціал як засобів вирішення конституційних конфліктів не використаний повною мірою. При цьому слід відзначити, що погоджувальні процедури можуть бути заходами попередження конституційних конфліктів.

Попередження конституційних конфліктів виражається у вжитті профілактичних заходів задля недопущення конституційних конфліктів або зведення ризику їх можливого виникнення до мінімуму. Цими заходами є конституційно- та організаційно-правові заходи, спрямовані на вдосконалення конституційного законодавства шляхом його сталого розвитку, кореспондуючого динаміці конституційних правовідносин; організація та здійснення публічної влади у контексті парадигми сучасного конституціоналізму; застосування кому-

нікативно-психологічних та ідеологічних технологій, спрямованих на формування конституційної правосвідомості та недопущення її деформації.

Так, для попередження конституційних конфліктів необхідною є модернізація конституційного законодавства, тобто нормативної основи конституціоналізму. Перш за все доцільними є введення інституту конституційних законів (зі внесенням відповідних змін до Конституції України, інших нормативно-правових актів та прийняттям профільного Закону України); систематизація конституційного законодавства; формування перспективної програми розвитку конституційного законодавства (наприклад, створення «Приблизної перспективної програми конституційної законотворчої діяльності Верховної Ради України»); усунення конституційно-правових колізій, прогалин та інших дефектів у конституційному законодавстві. Крім того, потребує модернізації Конституція України (наприклад, у контексті продовження децентралізації публічної влади, реформування адміністративно-територіальної системи України). При цьому важливим є визначення у Конституції та законодавстві організаційно-правових форм та процесуально-процедурних засобів (механізмів), які би були спрямовані на врегулювання та подолання можливих конфліктів між органами державної влади, адже, як слушно відзначено в літературі, «безперечно, конституції також цінні, оскільки вони захищають громадянські свободи та розділяють і стримують владу; але їх перше завдання полягає в тому, щоб зберегти мир і змусити людей боротися один з одним у межах політики, а не поза нею» [13, с. 148].

Для попередження конституційних конфліктів важливими є такі нормативно-правові та організаційно-інструментальні заходи, які пов'язані з ефективізацією здійснення публічної влади в контексті парадигми сучасного

конституціоналізму. Передусім для цього необхідним є вдосконалення організації та функціонування публічної влади як інституціональної складової частини українського конституціоналізму. По-перше, це впорядкування взаємовідносин між органами законодавчої, виконавчої та судової влади, їх збалансованість та взаємоурівноваженість (на основі системи «стримувань та противаг») задля взаємного обмеження на основі принципу взаємозалежності органів державної влади під час їх формування та призначення посадових осіб; конституційно визначеного взаємного контролю та можливості взаємного притягнення до конституційної відповідальності (зокрема, є важливим введення конституційної відповідальності суддів Конституційного Суду України через процедуру вираження недовіри (імпічменту) за прикладами практики зарубіжних країн, таких як Данія, Фінляндія, Японія, Литва); взаємодії органів законодавчої, виконавчої та судової влади задля забезпечення конституційно-правової свободи людини. По-друге, це розмежування предметів відання органів публічної влади на місцях на засадах децентралізації державного управління і деконцентрації публічної влади за максимально можливої свободи органів місцевого самоврядування в межах Конституції та законів України з огляду на положення про те, що «повноваження, якими наділяються органи місцевого самоврядування, як правило, мають бути повними і виключними» (п. 4 ст. 4 Європейської хартії місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р.), за збереження за органами виконавчої влади контрольних-наглядових повноважень.

Щодо таких профілактичних заходів попередження конституційних конфліктів, як застосування комунікативно-психологічних та ідеологічних технологій, то тут слід відзначити, що вони мають бути спрямовані на формування конституційної правосвідомості

та недопущення її деформації. У структурному аспекті конституційна правосвідомість складається з чотирьох основоположних елементів, а саме конституційно-правової психології; конституційно-правової ідеології; конституційно-правової духовності та конституційно-правового світогляду.

Конституційно-правову ідеологію в контексті конституціоналізму слід розглядати як систему поглядів, що відображають цінності, принципи, процеси формування й функціонування конституціоналізму, його роль та значення в житті держави, суспільства, людини. Основні ідеологічні постулати відображено в Конституції держави, яка позначає як досягнутий рівень розвитку суспільства, так і ті цілі й завдання, які належить досягти й вирішити. Так, утвердження принципів демократичної правової держави, різноманітності форм власності, закріплення природних прав людини, визнання державою людини найвищою соціальною цінністю, відповідальність держави перед людиною за свою діяльність та інші положення Конституції України відображають ідеологічні основи сучасного українського конституціоналізму. При цьому конституціоналізм коригує їх із такими базовими цінностями конституційного ладу, як народовладдя, верховенство права, конституційна законність. Саме ці конституційні ідеї і принципи є засадами єдиної національної конституційної ідеології, покликаної служити інтересам українського народу. Важливим на сучасному етапі розвитку української держави є втілення цих ідей та принципів у діяльність перш за все суб'єктів владних повноважень.

Конституційно-правова ідеологія безпосередньо пов'язана з духовністю як усього суспільства, так і окремих його членів. У зв'язку з цим актуалізується такий компонент конституційної правосвідомості, як конституційно-правова духовність (ментально-аксіологічний компонент

конституційної правосвідомості). Конституційно-правову духовність спрямовано передусім на утвердження віри у право. Як зазначив Р. Берман, «у право треба вірити, інакше воно не працюватиме; а це включає не тільки розум, але й почуття, інтуїцію та віру» [21, с. 17]. Саме невіра у право, неповага до Конституції як до Основного Закону держави, до конституційних цінностей і пріоритетів є проявом кризи конституційно-правової духовності, як наслідок, призводить до деформації правосвідомості. Так, в Україні спостерігаються «найважча форма деформації на рівні професійної правосвідомості, корупція і хабарництво серед окремої частини державних службовців» [22, с. 25].

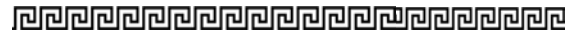
З конституційно-правовою духовністю тісно пов'язаний інший компонент конституційної правосвідомості, а саме конституційно-правовий світогляд, який є різновидом юридичного світогляду й відображає вихідну світоглядну позицію суб'єкта (індивідуального чи колективного) щодо конституційно-правових теорій і реалій. У світовій юридичній думці існує декілька напрямів юридичного світогляду (позитивістський, природно-правовий тощо, що насамперед пов'язано з праворозумінням). Залежно від них формується відповідний конституційно-правовий світогляд. Як було зазначено, у сучасній Україні спостерігається своєрідна невіра у право, на якій ґрунтується правовий і, як наслідок, конституційний нігілізм, що «має досить великий діапазон проявів: від найм'якіших, які умовно можна назвати конституційним інфантізмом, до підкреслено демонстративних, войовничих, конфронтаційно-агресивних і навіть кримінальних» [23, с. 6]. Причому конституційно-правовий нігілізм властивий не тільки громадянам, але й політикам, державним службовцям, посадовим особам і навіть юристам. Така ситуація відображає відсутність належного конституційно-правового

світогляду, оскільки вона видається наслідком нерозуміння того, що таке право, зокрема конституційне право, в чому полягають його сутність та цінність. У сучасних умовах необхідним є формування відповідного конституційно-правового світогляду, заснованого на інтегративному розумінні права, з'ясуванні та сприйнятті принципів конституціоналізму.

Отже, серед засобів попередження конституційних конфліктів у контексті теорії конституціоналізму вагомим є формування конституційної правосвідомості.

Таким чином, становлення та розвиток системи сучасного українського конституціоналізму об'єктивно супроводжується конституційними конфліктами. Попри можливу конструктивність, конституційні конфлікти здійснюють руйнівну, деструктивну роль, що негативно впливає на функціонування системи сучасного конституціоналізму. Отже, важливими є їх попередження (профілактика), прогнозування та ефективне вирішення на відповідній теоретичній основі, що потребує подальших наукових досліджень у цій сфері.

У статті досліджено конституційні конфлікти у контексті теорії та практики сучасного українського конституціоналізму. Наведено фактори, якими обумовлено наявність конфліктних взаємовідносин у системі конституціоналізму. Визначено, що науково-практична парадигма конституційного конфлікту в контексті теорії та практики сучасного конституціоналізму включає загальнотеоретичні основи конституційного конфлікту (поняття, природа, особливості, функції, причини виникнення, структура, наслідки конституційних конфліктів тощо); концепцію управління конституційними конфліктами (попередження (профілактика) конституційних конфліктів, аналіз конституційних

конфліктів, вирішення конституційних конфліктів).

Доведено, що за своєю сутністю конституційні конфлікти є порушенням взаємозв'язків та загостренням суперечностей на інституціонально-нормативному рівні системи конституціоналізму, тобто між органами публічної влади; між публічно-владними інститутами та іншими суб'єктами конституційних правовідносин; між фактичною та юридичною конституцією. Профілактика та вирішення цих конфліктів потребують удосконалення функціонального рівня сучасного конституціоналізму (зокрема, системи «стримувань та противаг», інституту конституційної відповідальності, конституційного контролю, конституційного законодавства). За змістом конституційний конфлікт виражається у конфронтації суб'єктів конституційних правовідносин щодо конституційних цінностей, принципів та норм або інших об'єктів конституційних правовідносин, що може бути спричинено деформаціями конституційної правосвідомості або неефективністю конституційного законодавства (нормативної основи сучасного конституціоналізму); обумовлено проявом соціальної активності суб'єктів конституційних правовідносин.

Проаналізовано класифікацію конституційних конфліктів з акцентуванням уваги на характеристиці конституційної кризи. Особлива увага приділена аналізу попередження (профілактики) конституційних конфліктів у системі сучасного українського конституціоналізму.

Ключові слова: конституційні конфлікти, сучасний український конституціоналізм, конституційна криза, управління конституційними конфліктами, попередження (профілактика) конституційних конфліктів.

Krusian A. Constitutional conflicts: theoretical analysis in terms of modern Ukrainian constitutionalism

The article studies the constitutional conflicts in terms of theory and practice of modern Ukrainian constitutionalism. The factors are determined, which are conditional for the existence of conflicting relationships in the constitutionalism. It is determined that the scientific and practical paradigm of constitutional conflict in terms of modern constitutionalism theory and practice includes: the general theoretical bases of constitutional conflict (concepts, nature, features, functions, causes, structure, consequences of constitutional conflicts, etc.); the concept of constitutional conflict management (constitutional conflicts prevention (precaution), constitutional conflicts analysis, resolution of constitutional conflicts).

It is proved that the constitutional conflicts in essence are the violation of relationships and exacerbation of contradictions at the institutional and regulatory level of the constitutional system – between public authorities; between public institutions and other subjects of constitutional legal relations; as well as between the constitutions *de facto* and *de jure*. These conflicts prevention and resolution requires improving the functional level of the modern constitutionalism (in particular, check-and-balance system, constitutional responsibility institution, constitutional control, constitutional legislation, etc.). In substance, the constitutional conflict is expressed in confrontation of constitutional legal relations subjects over constitutional values, principles and regulations or other constitutional legal relations objects, which may be caused by contortions of constitutional legal consciousness or inefficiency of constitutional

legislation (legal framework of modern constitutionalism); conditioned by social activity of the constitutional legal relations subjects.

The constitutional conflicts classification is analyzed with a focus on the constitutional crisis characteristics. Particular attention is paid to the prevention analysis of the constitutional conflicts in the modern Ukrainian constitutionalism.

Key words: constitutional conflicts, modern Ukrainian constitutionalism, constitutional crisis, constitutional conflicts management, constitutional conflicts prevention (precaution).

Література

1. Батанов О. Конституційно-правові проблеми конфліктності між громадянським суспільством та державою в Україні. Часопис Київського університету права. 2015. № 4. С. 57–61.
2. Рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня 2020 р. № 13-р/2020 у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України. URL: http://www.csu.gov.ua/sites/default/files/docs/13_p_2020.pdf.
3. Про Робочу групу з питань законодавчого забезпечення ефективної діяльності у сфері запобігання корупції та удосконалення законодавчого регулювання окремих аспектів роботи Конституційного Суду України : Розпорядження Заступника Голови Верховної Ради України від 17 листопада 2020 р. № 316. URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/u-radi-stvorili-robotu-hrupu-dlja-vikhodu-z-konstitutsijnoi-krizi.html>.
4. Конституційна криза в Україні. Dejure foundation. URL: <https://dejure.foundation/only-ksu>.
5. Конституційна криза в Україні: П'ять шляхів подолання правового хаосу. URL: https://zik.ua/blogs/konstytutsiina_kryza_v_ukraini_piat_shliakhiv_podolannia_pравового_haosu_986188.
6. Конституційна криза. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/tags/constitution-20201030105303>.
7. Стефанчук Р. Добровільний внутрішній перезапуск Конституційного Суду України може бути найкращим варіантом виходу із конституційної кризи. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Top-novyna/199525.html>.
8. Барабаш Ю. Державно-правові конфлікти в теорії та практиці конституційного права : монографія. Харків : Право, 2008. 220 с.
9. Казміренко В. Конфлікт. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю. Шемшученко (гол. редкол.) та ін. Київ : Українська енциклопедія 1998–2004. Т. 3 : К–М. Київ, 2001. 792 с.
10. Єзеров А. Конституційний конфлікт як феномен та процес в Україні : монографія. Одеса : Юридична література, 2008. 240 с.
11. Шамрай В. Трансформація принципів конституційного права в умовах глобалізації. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. № 6. Т. 4. С. 57–60.
12. Whittington K.E. Yet Another Constitutional Crisis? William & Mary Law Review. 2001–2002. Vol. 43. URL: <https://scholarship.law.wm.edu/wmlr/vol43/iss5/6>. P. 2093–2149.
13. Balkin J.M. Constitutional Crisis and Constitutional Rot. Maryland Law Review. 2017. Vol. 77. P. 147–160. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153518152.pdf>.
14. How do we know if we're in a constitutional crisis? 11 experts explain. Vox. URL: <https://www.vox.com/2019/5/16/18617661/donald-trump-congress-constitutional-crisis>.
15. Денисенко І. Сучасна теорія конфлікту: проблеми експлікації, демаркації, класифікації. Український соціум. 2013. № 3 (46). С. 32–43.
16. Свиридюк Н. Історико-теоретичні основи правового конфлікту в соціальному вимірі. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2011. № 1. С. 30–35.
17. Боднар В. Сучасні теорії конфлікту. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія. 2010. Вип. 15. С. 220–224.
18. Задорожна М. Модель розв'язання конфліктів як основа демократизації суспільної свідомості та підвищення ефективності державного управління. Публічне адміністрування: теорія та практика.

2019. Вип. 1 (21). URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2019-01\(21\)/10.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2019-01(21)/10.pdf).

19. Цюрупа М. Основи конфліктології та теорії переговорів. Київ : Кондор, 2004. 172 с.

20. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10 лютого 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>.

21. Берман Г.Дж. Западная традиция права: эпоха формирования / пер. с англ.

Н. Никоновой при участии Н. Деева ; под ред. Н. Рябикина. 2-е изд. Москва : изд-во МГУ ; ИНФРА-М-НОРМА, 1998. 624 с.

22. Голосніченко І. Правосвідомість і правова культура у розбудові Української держави. Право України. 2005. № 4. С. 24–25.

23. Козюбра М. Конституційний ідеалізм та конституційний нігілізм як прояви дефіциту правової культури. Наукові записки. Юридичні науки. 2006. Т. 53. С. 3–7.

